

О.М.СЛІСАРЕНКО*

ВОЛОСЬКІ ПОЛКИ АРМІЙ КАРЛА XII ТА ПЕТРА I В КАМΠΑНІЯХ 1708–1709 рр.

Аналізується використання найманої іррегулярної кінноти у шведській та російській арміях під час Північної війни. Розглядаються організаційний, фінансовий і військово-тактичний аспекти створення допоміжних кавалерійських частин.

Ключові слова: іррегулярна кіннота, волоські полки, тактична розвідка, дворянське ополчення.

Однією з особливостей Північної війни було активне використання легкої іррегулярної кінноти у складі переважної більшості армій. Хіба що данці не застосовували подібний вид військ, проте й у війні Данія брала помітну участь лише з кінця 1709 р. Російська ж та польська армії мали контингенти як регулярної (драгуни, кірасири), так і нерегулярної кінноти. У польському війську цю роль відіграло шляхетське ополчення, а в російському – козацькі та азійські підрозділи. У шведській армії тривалий час використовувалася лише регулярна кіннота (драгуни та рейтарі). Хоча в її складі було два полки дворянського ополчення (шведський і ліфляндський адельсфани), але вони за характером озброєння не відрізнялися від рейтарів. Доволі швидко шведський король усвідомив, що за відсутності легкої кінноти вкрай складно воювати на велетенських просторах Східноєвропейської рівнини, адже регулярна кавалерія не справлялася з функціями розвідки, фуражування та прикриття комунікацій на розлогому театрі воєнних дій. У цій статті розглянемо питання про виникнення та роль так званої «волоської кінноти» як допоміжних збройних формувань в арміях головних суперників у Північній війні – Швеції та Росії.

На початку 1702 р. шведська армія перенесла бойові дії на простори польської частини Речі Посполитої. До певної міри шведам допомагала та обставина, що формально сейм не давав згоди на скликання шляхетського ополчення (посполитого рушення) для підтримки короля Августа II Веттіна. Фактично він вів війну проти Швеції лише як саксонський курфюрст, спираючись, власне, на саксонську армію, у складі якої іррегулярної кінноти не було. Перемога Карла XII в битві під Клішовом віддала в його руки більшу частину польської території, проте саксонські війська вдало маневрували та ще впродовж чотирьох років уникали значних битв зі шведами, тримаючи тих у постійній напрузі. Очевидно внаслідок цього наприкінці 1702 р. у складі шведської армії і з'явилися наймані загони іррегулярної кінноти на чолі з полковником, поляком на шведській службі, К.Урбановичем. Напередодні вирішального походу на Москву у «волоському полку» шведської армії перебувало близько 2 тис. кіннотників. Як видно з їхніх прізвищ, переважно це були або поляки,

---

* Слісаренко Олександр Миколайович – кандидат історичних наук, доцент Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
E-mail: a.slisarenko@ukr.net

або українці з правобережної частини (останні, імовірно, переважали). Із метою більш надійного керівництва полком на його чолі було поставлено Сандула Кольцу – молдавського (волоського) офіцера, що володів «козацькою мовою».

У XV–XVII ст. в московському війську активно використовувалися так звані «ертаульні полки», тобто тимчасові з'єднання, як правило непостійного складу, для виконання функцій прикриття головних сил, боротьби з ворожою розвідкою та для проведення рекогносцирувань. Такі полки були непридатними для боїв із регулярною кіннотою шведів, тому вже на початку Північної війни, у 1704–1705 рр., їх розформували¹. Однак кампанія 1706 р. засвідчила, що це стало передчасним кроком. Перед Петром I постало завдання відновлення ефективної та дисциплінованої легкої кінноти. Зрозуміло, що такі функції не могли виконати козацькі та калмицькі полки, зате очевидно була придатність для цієї мети так званої «волоської кавалерії», що на цей час використовувалася у складі австрійських, польських, шведських військ.

У російській армії волоська кіннота з'явилася в 1707 р., очевидно, з урахуванням досвіду невдалої кампанії під Гродно взимку 1705–1706 рр. На царську службу було запрошено молдавського полковника А.Кегича, а з ним разом ще 307 вершників і молодших офіцерів². Указ про оформлення молдаван на службу Петро I видав 20 квітня 1707 р. на ім'я капітана гвардії П.Ладиженського. Самому А.Кегичу виділялося 180 руб. на рік та ще 225 руб. на утримання п'ятнадцяти коней; двом ротмістрам – по 120 руб. щорічно з правом утримувати по десятеро коней за 150 руб.; троє поручиків одержували по 48 руб. і 60 руб. на чотирьох коней кожен; троє хорунжих – по 36 руб. і на трьох коней – по 45 руб.; рядовим вершникам визначалася платня по 12 руб. на рік та ще 15 руб. на коня³. Особливістю виплат було те, що волоські вершники отримували платню ефимками (талерами), виходячи з курсу 75 коп. за 1 талер. Очевидно, таку умову найму на службу обрали самі молдавани, як іноземні піддані, що полегшувало їм користування заробленими грошима за межами Московського царства.

На початку весни 1708 р., скориставшись тим, що шведська армія зробила тривалу зупинку біля Родошковичей, московське командування не раз відправляло волохів у бойовий пошук за Березину. Так, 8 квітня західніше цієї річки відбулася сутичка між шведськими та московськими волохами. Успіх був на боці останніх, їм навіть удалося захопити 18 полонених⁴. Князь О.Меншиков, доповідаючи про цю перемогу цареві, відзначав, що «которые люди гораздо не плохи, понеже были в тое партии выборные из первой хоронгви»⁵. У тому ж донесенні стверджувалося, що полонені волохи розповіли про нібито сильний голод серед шведів. Причому О.Меншикова не бентежило, що самі полонені волохи зовсім не виглядали змученими від недоїдання («гораздо не плохи»). Не виключено, що це була дезінформація,

¹ Рабинович М.Д. Полки Петровской армии: 1698–1725. – Москва, 1977. – С.82.

² Письма и бумаги Петра Великого. – Т.V: Первая половина 1707 (январь – июнь). – Санкт-Петербург, 1907. – С.596.

³ Там же.

⁴ Там же. – Т.VII. – Вып.2. – Москва; Ленинград, 1946. – С.663.

⁵ Там же.

в яку повірив російський воєначальник. Сутички тривали й надалі: 7 травня козаки під час аналогічної операції знищили 30 «шведських» волохів, а 5 захопили в полон. Через три тижні розвідувальний загін «московських» волохів на чолі з полковником Незбитовським знову знищив 30 та взяв живими 10 «шведських» волохів⁶.

Однак в середині червня 1708 р. ситуація дещо змінилася: шведський король несподівано форсував Березину й увів в оману російське командування, яке вирішило, що шведи через Бихів здійснюють марш в Україну. Уточнити наміри короля не вдавалося, адже «шведські» волохи здійснювали ефективно прикриття маршу, не дозволяючи росіянам захопити «язиків»⁷.

Своєю чергою волоські підрозділи шведської армії вели активну розвідку й 20 червня 1708 р. захопили в полон козака, який повідомив, що неподалік у лісі перебуває засідка з 400 «московських» козаків (донських чи українських – незрозуміло). Більш імовірно, що це були саме українські козаки, адже на Дону у цей час відбувалося повстання К.Булавина, тому навряд чи в московському війську могли перебувати значні контингенти донців. Однак не виключено, що це могли бути яїцькі (уральські) козаки, присутність яких зафіксовано на театрі бойових дій, наприклад, під Биховим⁸. Наступного дня шведський король доручив генерал-ад'ютантові М.Каніферу, що володів польською мовою, очолити сотню добровольців волоського полку К.Урбановича для нападу на цих козаків, причому останні вважали, що їх атакували 300 волохів. І результати цього бою були не на користь шведів: вони втратили 30 чол. убитими й 4 полоненими⁹. Перед боєм під Головчиним у російському полоні вже було до 30 «шведських» волохів, у тому числі й офіцерів. Буквально напередодні до росіян утік вояк волоської «хоронги» – поляк, що раніше був пажем у короля Августа. Він повідомив, що на ранок 3 липня шведське командування збирається атакувати російські позиції¹⁰. Це, однак, не допомогло росіянам: своїми нестандартними діями Карл XII забезпечив успіх Головчинського бою.

Після перемоги під Головчиним шлях шведів проліг до Дніпра, де слід було організувати переправу так, аби уникнути несподіваного удару від московської армії. Із цією метою король Карл XII розіслав відволікаючі загони легкої кінноти південніше та північніше Могильова, який було обрано за головне місце переправи через Дніпро. Зокрема невеликий підрозділ волохів було відправлено в рейд на північ понад берегом Дніпра до Орші та Дубровни. Це неабияк стривожило московське командування та змусило царя змінити маршрут свого повернення до війська, яке після розгрому під Головчиним відступило на лівий берег Дніпра до містечка Горки¹¹. Петро I передумав рухатися човнами, обравши шлях суходолом.

⁶ Письма и бумаги Петра Великого. – Т.VII. – Вып.2. – С.729, 852.

⁷ Там же. – С.901.

⁸ Труды Императорского русского военно-исторического общества. – Т.1. – Санкт-Петербург, 1909. – С.107, 114.

⁹ Письма и бумаги Петра Великого. – Т.VII. – Вып.2. – С.902.

¹⁰ Там же. – Т.VIII. – Вып.2. – С.430.

¹¹ Там же. – С.431.

На півдні в напрямку Бихова діяв шведський загін, як здалося росіянам, чисельністю 1,5 тис. з невеликим волоським підрозділом¹². У середині липня 1708 р. він успішно заблокував гарнізон Бихова, комендант якого Д.Воронцов слав панічні листи до генерала-фельдмаршала Б.Шереметева, хоча мав приблизно такі ж сили, що й шведи (1,3–1,4 тис. вояків). Щоправда, комендант посилався на ненадійність козаків Стародубського полку, котрі постійно дезертували (за три тижні липня 1708 р. втекли або загинули понад половина – із 543 залишилося 267)¹³.

На північ від Могильова в напрямку Орші, як згадувалося вище, було відправлено волоський загін на чолі з генералом М.Каніфером чисельністю до 100 вершників. Узагалі командир був у званні ротмістра чи, можливо, майора, але російські історики подають його як генерала, спираючись на фразу під час його допиту, що він часто команду за генерал-майора мав¹⁴. Це означає, що йому довіряли самостійні операції на чолі окремих загонів, однак платню він одержував як майор – 480 талерів на рік. Загін прибув до замку прошведського маїната П.Сангушка у Смолятичах (Смолянах), частина його повернулася назад до шведського табору, а 40 вояків (включно з М.Каніфером) 31 липня або 1 серпня 1708 р. були раптово заскочені у замку російським загоном із корпусу генерала К.Ренне¹⁵. Утім своїми діями волоські підрозділи ввели в оману московських воєначальників і переправа головних шведських сил на лівий берег Дніпра 4–5 серпня відбулася безперешкодно та несподівано для супротивника.

Після повороту Карла XII на південь, у напрямку України, перед московським військом постало завдання випередити шведів, не давши їм вступити у заможні козацькі міста. У цих перегонах важливу роль мала відіграти легка кіннота. Зокрема генерал російської служби Інфлянт доповідав цареві: «І я пішов оному неприятелеві навперейми на мглинський шлях і до Стародуба як найближче до неприятеля, а до Стародуба перед себе відправив кумпанщиків (компанійців – *О.С.*), волохів та козаків»¹⁶. У шведському авангарді, корпусі генерала А.Лагеркруни, теж були загони волоської кавалерії. Так, наприклад, у боях 9 та 11 жовтня в полон захопили кількох волохів і, як мінімум, одного поляка. Від них росіяни й дізналися про з'єднання частин А.Левенгаупта та А.Лагеркруни¹⁷.

Восени 1708 р. чисельність волоського полку у шведській армії скоротилася до десяти «хоронгв» по 60–100 вершників у кожній. Проте не виключено, що це применшені цифри, адже одержано їх від полоненого офіцера волоського полку Я.Улашина – волинського шляхтича, посланого С.Понятовським до гетьмана І.Мазепи начебто з метою обміну свого полоненого брата¹⁸.

¹² Труды Императорского русского военно-исторического общества. – Т.І. – С.109.

¹³ Там же. – С.114–115.

¹⁴ *Тарле Е.В.* Северная война и шведское нашествие на Россию. – Москва, 1958. – С.168; Письма и бумаги Петра Великого. – Т.VIII. – Вып.2. – С.494, 517.

¹⁵ Письма и бумаги Петра Великого. – Т.VIII. – Вып.2. – С.517.

¹⁶ Труды Императорского русского военно-исторического общества. – Т.І. – С.81.

¹⁷ Там же. – С.83, 103.

¹⁸ Там же. – С.258–259.

Саме під час допитів Я.Улашина російське командування довідалося про таємні переговори між шведськими емісарами й І.Мазепою. Наскільки достовірними були ці, вирвані під тортурами, відомості як щодо чисельності полків, так і контактів із гетьманом сказати важко¹⁹. Можливо, чисельність волоського полку скоротилася також унаслідок відправки до короля С.Лещинського загону у 200 вершників як охоронців якогось посланця-поляка, відправленого Карлом XII на початку грудня 1708 р. з Ромен²⁰.

Із приєднанням до шведського короля українського гетьмана на боці шведів опинився й волоський підрозділ, що перебував на службі І.Мазепи. Його чисельність у грудні 1708 р. становила близько 300 кіннотників, а перейшли вони до козацького провідника з війська литовського польного гетьмана Г.А.Огінського²¹. Імовірно, більшість цих вершників теж були поляками або ж українцями з Правобережжя Дніпра.

Волоські частини залишалися на службі Карла XII й після суворої зимівлі 1708–1709 рр. Зі свідчень шведського дезертира Л.Беккера (утік із піхотного полку генерала Рооса) відомо, що його та двох його товаришів на початку травня 1709 р. затримали під Опішнею «шведські волохи» й повернули назад до табору²². Л.Беккер усе-таки втік до росіян 16 травня. Натомість його товариші так і залишилися під арештом.

Також відомо, що у квітні 1709 р. шведський король відправив волоського полковника С.Кольцу на переговори до сілістрійського сераскир-паші про можливість воєнної допомоги з боку Туреччини. Росіяни дізналися про це на початку травня від перебіжчика-волоха, котрий, очевидно, служив у супроводі С.Кольци²³.

Наприкінці весни 1709 р. волоські підрозділи російської армії активно діяли проти шведських баз постачання на правому березі Ворскли. Зокрема 17–18 травня під Полтавою волохи відбили у шведів 2 тис. коней²⁴. Брала участь вони й у боях. Наприклад, в операції російського корпусу генерала К.Ренне проти шведського з'єднання генерала Круза у Старих Санжарах було задіяно якийсь волоський підрозділ²⁵. Крім того, у корпусі генерала Г.Гольца, розквартированому у Західній Україні, перебувало ще 400 волоських вершників²⁶. Але не виключено, що тут малися на увазі кіннотники компанійського полку А.Танського, які брали участь у бою з військами С.Лещинського під Лідуховою у травні 1709 р. У звіті про цю подію полк А.Танського названо «волоським»²⁷.

У Полтавській битві волоський полк шведської армії повинен був виконувати функцію відволікання, рухаючись за правим флангом бойових порядків.

¹⁹ *Кентржисинський Б.* Мазепа. – К., 2013. – С.276.

²⁰ Письма и бумаги Петра Великого. – Т.VIII. – Вып.2. – С.1048.

²¹ Там же. – С.1050.

²² Там же. – Т.IX. – Ч.2. – С.874.

²³ *Сергійчук Б., Сергійчук В.* На межі двох світів: Українсько-турецькі відносини в середині ХХІ – на початку ХХІ ст. – К., 2011. – С.80.

²⁴ Письма и бумаги Петра Великого. – Т.IX. – Вып.2. – С.884–885.

²⁵ Там же. – С.947.

²⁶ Там же. – С.1015.

²⁷ Там же. – С.920.

Йому було доручено пройти через негустий Яковецький ліс та здійснити демонстративну акцію поблизу головного російського ретраншементу. На той момент полк нараховував приблизно 1 тис. боездатних вершників. Російські джерела ніяк не характеризують цей маневр «шведських» волохів, однак відомо, що Петро I виділив три батальйони піхоти для прикриття флангу й подальшого руху через Яковецький ліс у напрямку Полтави. Нібито серед російських трофеїв було виявлено один волоський прапор²⁸. Є всі підстави вважати, що волоський полк шведської армії великих втрат не зазнав, а в переважній більшості зумів організовано відступити з поля бою. У полку було дванадцять «хоронів» – як видно, одинадцять із них свої прапори зберегли.

29 червня 1709 р. під Переволочною капітан Крунстедт на чолі зведеного загону козаків і волохів виконував розвідку острівців на Дніпрі, аби з'ясувати можливість використання їх під час переправи, але дійшов невтішних висновків²⁹. Дуже велика ймовірність того, що вершники волоського полку переправилися через ріку, адже легкокінні підрозділи долали водні перешкоди подібно до українських козаків – тримаючись за гриви коней. Непрямим підтвердженням цього стали результати бою на річці Буг 7–8 липня 1709 р., де волоські вершники разом із запорізькими козаками прикривали переправу залишків шведської армії на турецьку територію. Серед тих, хто тоді потрапив у російський полон, був принаймні один поляк, чи, можливо, українець із волоського полку – Трохим Войт³⁰. Джерела згадують про волоські підрозділи й пізніше, на початку 1710 р. Так, «сторожа волоська» охороняла шведський табір під Бендерами, перешкоджаючи дезертирству³¹. Щоправда, з контексту незрозуміло, ці волохи були на королівській, чи на турецькій службі.

Останньою значною бойовою операцією 1709 р., в якій узяли участь волоські полки на російській службі, стали вересневі події, які зрештою відіграли важливу роль у розв'язуванні російсько-турецької війни 1710–1713 рр. Тоді шведський король, усупереч рекомендаціям турецького сераскира, направив на північ Молдавії загін генерал-ад'ютанта А.Юлленкрука (близько 600 шведів і понад 500 запорожців), котрий просунувся до Чернівців, очевидно, маючи намір пройти через Карпати й Південну Польщу на з'єднання з польськими силами Ю.Потоцького і корпусом шведського генерала Крассау. Однак молдавський господар М.Раковиця сповістив про рух цього загону Петра I. Турецький хроніст, котрий писав про ці події, не сумнівався, що у провалі шведської операції був винен саме молдавський володар: «Через те, що богданці³² були у злуці з московським племенем, із дозволу та спонуки наблизилося туди й

²⁸ Кротов П.А. Битва при Полтаве (К 300-летней годовщине). – Санкт-Петербург, 2009. – С.282.

²⁹ Полтавская реляция генерал-квартирмейстера Акселя Юлленкрука // 300 лет Полтавскому сражению: Спецвыпуск «Старый цейхгауз» и «Военно-исторический журнал». – Москва, 2009. – С.111.

³⁰ Кошелева О. Дерзость капитана Старшинта: Шведские пленные в России // Родина. – 2009. – №7. – С.86.

³¹ Кротов П.А. Битва при Полтаве (К 300-летней годовщине). – С.397.

³² Молдаване.

московське військо, що там було; зненацька найшло на тих шведів, що перебували в місті Чернавудж, повбивало та їхні добра пограбувало й спожило»³³. Одержавши інформацію від М.Раковиці, цар негайно виділив зі складу корпусу О.Меншикова «летючий загін» бригадира Г.Кропотова. Очевидно, Петро I був упевнений, що з такими значними силами може прориватися в Польщу й сам шведський король, котрий мав заслужену славу відчайдушного сміливця. Можливо, росіянам уже було відомо, що Карл XII майже одужав після важкого поранення, якого він зазнав напередодні Полтавської битви. Заради захоплення свого ворога – короля Швеції, Петро I пішов на порушення турецького кордону.

Російське командування ретельно готувалося до операції. Бригадирові Г.Кропотову було надано детальні інструкції, складені 19 серпня 1709 р. особисто царем Петром³⁴. Так, війська мали досягти району Кам'янця-Подільського – нібито для розташування на зимові квартири («на стацію»). Крім того, слід було встановити таємний зв'язок (через шифровані листи) з волоським господарем. Інструкція містила детальні вказівки, як необхідно поводитися з полоненим королем шведів та його польськими союзниками. Уже через тиждень з'єднання Г.Кропотова з Києва дісталоя Поділля, зайнявши смугу понад Дністром завширшки близько 320 км та контролюючи переправи³⁵.

27 вересня 1709 р. російський авангард з українських козаків перетнув турецький кордон на Дністрі, поблизу Кам'янця-Подільського, і заглибився на територію Молдавського князівства – васала Туреччини. Провідниками росіян були підрозділи волоської легкої кінноти на чолі з полковником К.Туркулом, та, можливо, полковником А.Кегичем³⁶. Вони несподівано атакували передові частини загону А.Юлленкрука, що складалася із запорожців. Хоча останні завдали деяких втрат хоругвам К.Туркула, він проте зумів зайняти вигідні позиції на шляхах можливого відходу шведів³⁷. На допомогу запорожцям підійшли головні сили шведського загону, який складався з піхоти та кавалерії. Очевидно, шведи сподівалися пробитися далі, але були заблоковані біля лісового масиву. Російським авангардом командував полковник князь А.Друцький. Окрім молдаван та якоїсь кількості російських драгунів до складу загону також входили 180 українських козаків, можливо з полку А.Кандиби³⁸. У першій сутичці росіянам удалося захопити 10 шведів (у тому числі 4 офіцерів), але надалі цілний рушничний вогонь шведської піхоти поклав край їхнім спробам розвинути успіх. Імовірно, А.Юлленкрук не сподівався зустріти значних російських сил на молдавській території, тому втратив слушну нагоду атакою кавалерії знищити російський авангард. Незабаром підійшли головні сили російських драгунів. Загін А.Юлленкрука

³³ Цит. за: *Кротов П.А.* Битва при Полтаве (К 300-летней годовщине). – С.386.

³⁴ Письма и бумаги Петра Великого. – Т.IX. – Вып.1. – С.348–351.

³⁵ Там же. – Вып.2. – С.1193.

³⁶ Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества: последняя треть XIV – начало XIX в. – Кишинёв, 1987. – С.255.

³⁷ Письма и бумаги Петра Великого. – Т.IX. – Вып.2. – С.1289.

³⁸ Там же. – С.1290.

відступив на якийсь пагорб, де сподівався відбити атаку. І.Кропотов, побачивши готовність шведів до бою, двічі пропонував переговори. Напевне, росіяни мали значну чисельну перевагу, а стійкість запорожців викликала у шведів виправдані побоювання, тому А.Юлленкрук вирішив здатися без бою. Було укладено письмову угоду латинською та російською мовами, за якою шведи зберігали холодну зброю³⁹. Запорожці при цьому через лісовий масив пішли в гори й у цілому уникли полону (окрім 8 чол.). Полонених шведів виявилось 551 особа (декілька десятків загинули у бою авангардів, іще кілька змогли повернутися до короля)⁴⁰. Можливо, у момент капітуляції шведи покидали у воду більшу частину зброї, адже в донесенні І.Кропотова серед трофеїв вказується лише 143 фузеї та 20 пістолетів⁴¹. Хоча росіяни й перемогли, однак головного завдання – захопити шведського короля – вони не виконали.

Волоська кіннота в російській армії виявилася доволі ефективною, тому впродовж Північної війни було сформовано ще п'ять таких полків, середньою чисельністю 500 вершників. Формування цих підрозділів переважно відбувалося відразу після невдалого для Росії Прутського походу. Їх називали «новозатяжними», оскільки раніше вони були на службі молдавського господаря Д.Кантемира⁴². На кінець війни, у 1721 р., на російській службі ще перебувало три полки – Кегича, Танського й Сербина – загальною чисельністю 1500 кіннотників⁴³. Полк Танського було, очевидно, зараховано до складу волоських через те, що компанійські війська підлягали ліквідації. Після війни полки було розформовано, імовірно з метою економії, оскільки найманцям слід було платити зарплату, натомість козакам і калмикам – ні.

Наприкінці згадаємо про долю найбільш відомих шведських командирів волоських підрозділів. К.Урбанович у 1726 р. нібито перейшов на службу до росіян⁴⁴. М.Каніфер довгий час перебував у полоні в Москві, залишаючись другим за значенням полоненим після колишнього коменданта Нарви генерал-майора Г.Горна. Напевне, він брав участь, разом з іншими захопленими шведськими воєначальниками, у триумфальній ході, організованій царем Петром у грудні 1709 – січні 1710 рр. у Москві. Потім його відправили до Сибіру, де він і помер невдовзі після закінчення Північної війни. С.Кольца потрапив у полон нібито під Переволочною. В усякому разі так стверджує шведський історик українського походження Б.Кентржинський⁴⁵. Згодом він теж опинився у Сибіру, але дочекався кінця війни й був повернутий у Швецію⁴⁶. Імовірно, що С.Кольца, як і інші офіцери, котрі побували в російському полоні, намагався добитися грошових компенсацій від шведського уряду за роки неволі.

³⁹ Труды Императорского русского военно-исторического общества. – Т.III. – С.236.

⁴⁰ Письма и бумаги Петра Великого. – Т.IX. – Вып.1. – С.410–411.

⁴¹ Там же. – Т.IX. – Вып.2. – С.1291.

⁴² Там же. – Т.XI. – С.46.

⁴³ Рабинович М.Д. Полки Петровской армии: 1698–1725. – С.84.

⁴⁴ Артамонов В.А. Россия и Речь Посполитая после Полтавской победы (1709–1714). – Москва, 1990. – С.192.

⁴⁵ Кентржинский Б. Мазепа. – С.385.

⁴⁶ Шейбалдина Г. Сибирские мемуары каролинов о своих и чужих // Полтава: Судьбы пленных и взаимодействие культур. – Москва, 2009. – С.67.

***

Отже на основі викладеного можемо запропонувати певні висновки. У ході Північної війни обидві армії, шведська та російська, змушені були вдаватися до використання полків легкої кінноти, які за типом озброєння та тактикою називалися «волоськими» незалежно від реального національного складу. Використання волоських полків у шведській армії було набагато інтенсивнішим. Очевидно, перші легкокінні підрозділи у війську Карла XII з'явилися ще 1702 р. У ході Полтавської битви було задіяно один волоський полк чисельністю понад 1 тис. вершників. Особовий склад волоського полку шведської армії формувався переважно з вихідців із Правобережної України, у тому числі й місцевих польських шляхтичів. В армії Петра I волоський полк з'явився пізніше – з другої половини 1707 р., імовірно через те, що росіяни широко використовували іншого типу іррегулярну кінноту: українських, донських та яїцьких козаків, калмиків, татар, мешчеряків (та інші поволзькі народи). За чисельністю він був невеликим. У ході кампанії проти Туреччини 1710–1711 рр. було утворено ще декілька волоських полків, переважно з молдаван, однак незабаром їх довелося розпустити, аби здешевити витрати на армію. Волоська кавалерія стала прообразом майбутньої регулярної гусарської кінноти, утвореної у середині XVIII ст. практично в усіх європейських арміях.

Examines the use of hired irregular cavalry in the Swedish and Russian armies during the Northern War. Analysis the organizational, financial, and military-tactical aspects of creating auxiliary cavalry units.

Keywords: *irregular cavalry, Wallachian regiments, tactical intelligence, noble militia.*

